

פניני תורה

זמני כניסת ויציאת השבת
שעון קיץ
פרשת ויקרא
כניסת השבת : 6:40
צאת השבת: 7:41
רבינו תם: 8:18
ז' ניסן תשפ"ה

פרשת השבוע: ויקרא הפטרה: עֵם או יִצְרָחֵל (ישעיה מג)
נערך בס"ד ובזכות הרבים ע"י הרב משה דיין נ"י

מאמר בפרשה

פרשת ויקרא פותחת התורה בדין הקרבנות, והנה מובא במדרש בשעה שצוה הקב"ה לישראל פרשת קרבנות נתקבצו כל אומות העולם אצל בלעם הרשע, א"ל מפני מה ציוה הקב"ה לישראל פרשת קרבנות ולנו לא ציוה. א"ל שוטים שבעולם ישראל שקבלו את התורה נתן להם פרשת קרבנות, אבל אתם שלא קבלתם את התורה לא נתן לכם פרשת קרבנות. ע"כ. וכבר עמדו המפרשים להסביר מדוע ענין הקרבנות תוי בקבלת התורה, הלא הקרבן בא לכפר על העוונות, ואם כן אם גוי חטא להקב"ה במצוה אחת משבע מצות בני נח ורוצה להתחרט ולהביא קרבן למה ימנע ממנו דבר זה, מאחר וגם להם חיוב שבע מצות. רבינו ה'בן איש חי' מבאר בהקדים דברי חז"ל בפסיקתא: שאלו לחכמה חוטא מה עונשו? א"ל 'חטאים תרדף רעה'. שאלו לנבואה א"ל 'הנפש החוטאת היא תמות'. שאלו לתורה א"ל יביא קרבן ויתכפר לו. שאלו להקב"ה א"ל יעשה תשובה ויתכפר לו, הה"ד טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך. ע"כ. ונמצא לפ"ז שלפי סברת החכמה והנבואה אין תקנה לחוטא כי אם שבירתו היא טהרתו, אבל התורה עשתה תקנה קלה לחוטא וגם שהיא בזול הרבה ובנקל מאוד, והיא שיביא קרבן בדמים מועטים ויתכפר לו, ויחיה ולא ימות. והנה מאחר שתקנה זו של הקרבן היא יצאה מהתורה, שהתורה היא זו שאמרה כך, יביא קרבן ויתכפר. אבל החכמה והנבואה מחייבים מיתה, לכן ודאי שהסברא מכרחת שלא יועיל הקרבן כי אם לישראל שקבלו את התורה ואהבו אותה ואחזו בה. אבל אומות העולם שמאסו בתורה ולא קבלו אותה א"כ איך אפשר להיות שתועיל להם תקנתה של התורה. וא"כ לאומות העולם צריך לדון אותם ע"פ סברת החכמה והנבואה.

וזה ביאור דברי המדרש בשעה שנתן הקדוש ב"ה לישראל פרשת קרבנות נתקבצו אומות העולם אצל בלעם ושאלו למה למה לא ציוה גם לנו על הקרבנות. כי חששו פן ידון אותם ע"פ סברת החכמה והנבואה. ואמר להם בלעם הסברא מכרחת כן, רק ישראל שקבלו התורה והחשיבו אותה א"כ יש לדון אותם ע"פ סברת התורה, שאמרה יביא קרבן ויתכפר לו, ולכן נתן להם הקרבנות, מה שאין כן אתם שלא קבלתם את התורה, לא שייך אצלכם קרבנות וכאמור, וצריך לדון אתכם על פי סברת החכמה והנבואה. (אדרת אליהו). עוד העירו המפרשים מדוע הפסוק מתחיל בלשון יחיד 'אדם כי יקריב' ומסיים בלשון רבים 'תקריבו את קרבנכם'. מדוע לא סיים גם בלשון יחיד 'יקריב את קרבנו'.

בספר 'טעם ודעת' מבאר שהתורה באה לרמוז לנו על משמעותו של חטא ועוון של כל יחיד, כי כשאדם חוטא, הרעה שיוצאת מחטאו אינה משפיעה רק עליו לבדו, אלא כל הצבור נפגמים איתו. לפיכך כאשר הוא זוכה להקריב קרבנו ולתקן את מה שפגם במעשיו הרעים, כל הצבור מתעלה יחד עימו ומסיר מהם את הפגם שדבק בהם לפני כן בחטאו. לכן אף שפתח הכתוב בלשון יחיד בחוטא עצמו, שבא עכשיו לשוב מחטאו ולהתכפר בקרבן, כאשר כבר קרב הקרבן נקט לשון רבים שכעת הושפע שפע רב בכל העולמות וכל הקהל נטהרו. (טעם ודעת)

מעגל שנסגר אחר מאות שנים

הסיפור שלפנינו הובא בעלון השגחה פרטית כפי שסיפר המחנך הידוע הרב אברהם מרדכי סגל ששמע אותו מאיש החסד הנודע ר' חיים טובי זצ"ל שעלה למרום בכ"ו ניסן תש"פ. וכך סיפר ר' חיים בצרפת מרחק נסיעה שעה מפריז יש כפר קטן שם גרים יהודים נדיבי לב. הזדמנתי לכפר הזה בשבת קודש, בשבת בבוקר התארחתי אצל רב היישוב, והנה אני מבחין במשהו מוזר מאחורי הוילון ישנו מרובע סתום בלבנים, לא חלון יש שם אלא קיר. מה הם הלבנים האלו? שאלתי את מארחי היקר. הרב התרגש מהשאלה בתחילה הוא לא יכל לדבר, ורק אחרי שנרגע קצת הוא התחיל לספר.

גרתי בישראל כמה שנים והגעתי לכאן במטרה לקרב יהודים לאביהם שבשמים, הכפר היפה והפורח הזה היה שומם, לא היה כאן כלום לא בית כנסת לא מוסדות חינוך שום דבר שממה רוחנית ממש. לאט לאט בסיעתא דשמיא יסדנו בית כנסת נפתחו מוסדות לימוד ושם שמים נישא על שפתיים. עם כל ההתפתחות היה בולט מאוד חסרונו של מקוה, הדבר הקשה מאד על חיי התושבים שבכל פעם שמזקקו למקוה היו צריכים לנסוע שעה הלוך, ושעה חזור.

משראיתי שזה המצב החלטתי לבנות מקוה, איפה? בחצר הבית שלנו, מי ישלם? אנחנו. הלבנים שאתה רואה כאן סותמים את החלון שפונה לכיוון החצר, שם בנויה המקוה. במשך שלוש שנים וחצי עמלתי על בניית המקוה רציתי שהכל יהיה מושלם ומהודר בתכלית הכשרות. בכל שלבי הבניה הזמנתי לכאן רבנים שיבדקו כי אכן הכל נעשה כהלכה. בכל דבר הלכנו לפי הדיעה הכי מחמירה, ובסופו של דבר זכינו לברך על המוגמר.

המקוה החלה לפעול ואנשי הישוב החלו להקפיד הרבה יותר על קדושה וטהרה. כיון שהמקוה ממוקמת בחצר הקפדנו מאוד מאוד שדלת המקור תהיה סגורה וילדים לא יוכלו להיכנס לשם. השמירה היתה מעולה וברוך השם אף אחר לא ניזוק, חוץ מפעם אחת ויחידה על הפעם הזאת אני רוצה לספר לך.

עד לבניית המקוה זכינו בתשעה בנים, בחסדי השם ציפינו מאוד לבת, והנה הקב"ה שלח לנו בן עשירי 'שלמה' קראנו לו. מאז שהוא נולד הרגשתי אהבה גדולה לבן הזה משהו מיוחד, מעבר לאהבה רגילה של הורים, אני ואשתי היינו קשורים אליו מאוד. באחת השבתות אחרי הצהריים האמא מחפשת את שלמה'לה שלה והוא לא נמצא, היא קוראת לו והוא אינו עונה, היא בודקת בכל המקומות בבית, ואחר כך יוצאת לחצר ומגלה את דלת המקוה פתוחה, בפנים מתברר מיד מדוע שלמה'לה לא ענה, הוא שכב בתוך המים, ירד למקוה ועלה השמימה.

אתה מבין מה עבר עלינו, זה הילד הכי יקר שהיה לנו, כולם יקרים אבל אליו נקשרנו בקשר בל יתואר, הכאב על הפרידה היה קשה מנשוא. לא גמרתי לבכות עליו על הבן האהוב שהאיר את חיי באור פלאי. אל האבל נוספה גם התמיהה הגדולה שהציקה והכאיבה לי עד עמקי נשמת, למה נגזר על שלמה'לה להיפטר מן העולם דוקא באופן הזה, אתה בוודאי מכיר את המעשה שמסופר בגמרא יבמות (דף קכא עמוד ב) על נחוניא שהיה חופר בורות מים לעולי רגלים והבת שלו נפלה שם, באו והודיעו לרבי חנינא בן דוסא והוא אמר שהוא בטוח שהיא תחיה, באמרו דבר שהצדיק מתעסק בו יכשל בו זרעו, ואני הרי בניתי את המקוה בשביל כלל ישראל במסירות נפש עצומה השקעתי את גופי ונשמת בדבר, נתתי את כל כולי, ויתרתי על נוחות ועל ממון לתכלית אחת ויחידה להרבות קדושה וטהרה בעם ישראל, לנחת רוח לבורא עולם. איך יתכן שלבסוף כך עלתה לי שהבן שלי יטבע דוקא במקוה הזה, 'זו תורה וזו שכרה'? נכנסתי לגדולי ישראל בצרפת ובארץ הקודש, כולם השתתפו בצערי מאוד, הרעיפו עלי דברי ניחומים, אולם אני לא התנחמתי.

לילה אחד, בשעה שאני ישן מגיע אלי אדם בעל פנים מאירות עם זקן לבן, והוא אומר לי 'אבא תירגע'. שאלתי אותו מי אתה? הרי לפי מראך הנך יכול להיות סבא שלי. אמר לי היהודי הזקן 'אני שלמה שלך' אספר לך מי אני, אני אחד מבעלי התוספות, נהרגתי בצרפת על קידוש ה', עליתי לשמים ונכנסתי לכל מקום שאני רוצה. הרי הנהרג על קידוש ה' מגיע לכל מקום, זאת מלבד המעלות אשר זכיתי לקנות בעולם הזה, ככה טיילתי בעולמות העליונים ונהניתי מזיו השכינה עד שהגעתי למקום מסוים ולא רצו להכניס אותי. אמרו לי נכון שעלית על קידוש ה', אבל בהיכל הזה נכנס רק מי שטבל במקוה טהרה לפני הקבורה, רק נפטר כזה יכול להיכנס כאן, אומר הבן שלמה משום שנהרגתי על קידוש ה' קברו אותי בבגדי בעודם מלוכלכים בדם.

במקוה טהרה, כעת בררו לאיזה מקום עלי לרדת, למי תהיה את הזכות שאחד מבעלי התוספות יחיה בביתו. הלכו וחיפשו וכך עלה השם שלך, אבא יקר אתה שמסרת את נפשך על בניית המקוה, אצלך אני איולד, עכשיו שכבר טבלתי במקוה אני יכול לטייל בכל העולמות בלי שום מניעה.

דע לך אב יקר היה לי קשה מאוד לרדת למטה כדי לנחם אותך, אבל משום שלושה דברים ירדתי, **דבר ראשון** משום הכרת הטוב על שגידלת אותי, ובשמים עניין הכרת הטוב הוא חשוב מאד. **דבר שני** כדי שתבין עד כמה גדול העניין של זיכוי הרבים. **דבר שלישי** אנשים מסתובבים בעולם עם כל כך הרבה שאלות, רציתי לבוא לחזק את כלל ישראל שידעו שלכל דבר יש חשבון, וכל מה דעביד רחמנא לטב עביד, לפעמים הצרה הכי גדולה, זה משהו הכי טוב שיכול להיות, וזכות הכי גדולה. יכול להיות שכאשר תקום תאמר לעצמך חלומות שוא ידברון ולכן אני נותן לך שני סימנים שהחלום אמיתי. **דבר ראשון** אזכיר לך שבהיותי בגיל שמונה חודשים הגעתי למצב של סכנת חיים עקב קריסת מערכות, הרופאים לא הצליחו להשתלט על המצב, והנה יום אחד קמתי בריא ושלם בלי שום השתדלות של רופא. **הסימן השני** תקפידו על מצות חלה ובקרוב תבורכו בבת. התעוררתי מהחלום והנה אני פוגש את הרבנית מרוגשת לגמרי. היא חלמה ששלמה שלה הגיע ואמר לה שאם תקפיד על מצות חלה תהיה לנו בת. כשהוא סיים את סיפורו הוא הראה על בתו בת הארבע, ואמר לו תראה זאת הבת שהגיעה אחרי תשעת הבנים. (עלון השגחה פרטית 66 תשפ"א)

מדיני ערב פסח בשבת

השנה שחל ערב פסח בשבת יש קצת שינוי בהכנות האחרונות לפני החג. א- לענין תענית בכורות – בשנה זו יש קולא יותר מכל השנים, יש הסוברים שאין צריך להתענות, וכך דעת מר"ן השו"ע. יש שאומרים שגם בשנה

זו מתענים הבכורות ביום חמישי, (רמ"א) ונהגו להשתתף בסעודת מצוה של סיום מסכת או סעודת פדיון הבן או ברית מילה. וכיוצ"ב. ב- בדיקת חמץ עושים בליל שישי שהוא ליל יג' ניסן, ואחר הבדיקה אומרים את נוסח הביטול של הלילה. ג- מצות שריפת חמץ עושים ביום שישי כמו בכל ערב פסח. אבל את הביטול לא יאמר אותו ביום שישי אלא ביום שבת אחר שיסיים את סעודת שחרית.

דברים שצריך להכין מערב שבת

- א. יש להכין מערב שבת נר נשמה של 48 שעות, כדי שבמוצאי שבת תוכל האשה להעביר ממנו אש להדלקת נר של יום טוב ולשאר צרכים. אחר שתאמר בצאת השבת "ברוך המבדיל בין קודש לקודש".
- ב. יש לבדוק את עלי החסה ולהכניס מערב שבת ולשומרם במקרר.
- ג. צלית הזרוע יש לעשות מערב שבת. אם לא הספיק לצלותו מערב שבת, מותר לצלותו במוצאי שבת, ובתנאי שיאכל אותו בסעודת החג ביום. [אך בליל הסדר המנהג שלא אוכלים אותו].
- ד. הכנת החרוסת יעשנה מערב שבת, ואם לא הכין ביום שישי יכין אותה במוצאי שבת.
- ה. יש להכין את הנרות לצורך החג מערב שבת.
- ו. יש לכוין את שעון השבת לפי הזמנים המתאימים לליל הסדר.
- ז. נכון להכין את התבשילים לליל החג מיום שישי, ויכניסו למקרר, כדי שלא יצטרכו לבשל בצאת השבת.
- ח. טוב לפתוח את חבילות המצות מערב שבת. וכן את בקבוקי היין יש לפותחם מערב שבת, ואם משתמשים במיץ ענבים יש לפתוח הבקבוקים מערב שבת ויניחם במקרר. ויש המקילים לפתוח ביום טוב ובשבת את הבקבוקים, ולפי דיעה זו אין צריך לפתוח מערב שבת.

הערות נחוצות לשבת שהוא ערב פסח

ישנם ב' אפשרויות לקיים את סעודת השבת: א- לאכול ב' סעודות הראשונות עם חמץ. ב- לאכול הכל כשר לפסח: ונבאר את פרטי הדינים בכל אפשרות.

אפשרות א- סעודת ליל שבת וסעודת הבוקר עם חמץ. ולכן יש להקפיד א) לא להשאיר הרבה חמץ לשבת זו, אלא רק בצמצום ללחם משנה לב' סעודות, ולאכילת פת 60 גרם לכל אחד מהמסובין לכל סעודה. וטוב להשתמש עם פיתות שאינם מתפוררות. ב) האוכל יהיה כשר לפסח ויבשלו אותו בכלי פסח. רצוי להשתמש בצלחות וסכו"ם חד פעמי, ובסיום הארוחה ישליכום לפח האשפה. [ואם רוצים לאכול בצלחות וסכו"ם של חול, צריכים להקפיד על כמה דברים. 1, להוציא את האוכל בכף של פסח, 2, שלא תגע הכף בכלי החמץ ושלא יתנו מהצלחות על הכף. 3, לא יניחו לחם בתוך הצלחות, כדי שלא ישארו פירוורים בצלחת]. ג) יפרסו מפת חד פעמית, ואחר האכילה ישליכוה לפח. ואת כלי האכילה יצניעו. ד) לאחר סעודת הבוקר יש לשטוף היטיב את הפה, וטוב לנקות את השיניים בעזרת קיסם דק באופן שלא יצא דם מהחניכים. יש מקילים להשתמש עם מברשת שיניים למי שרגיל בכך שאין חשש שיצא דם. (יב"א ח"ד ל' יט.). ה) את סעודת הבוקר יש לסיים עד השעה 10 לפי שעון קיץ.

לפיכך צריך להקדים את תפילת שחרית בכדי שיתאפשר לסיים את הארוחה בזמן. לאחר הסעודה יש לטאטא את הבית ולזרוק הפירוורים בכיור או בשירותים ויוריד את המים. וכן אם נשאר מעט לחם, יש לפוררו לפירוורים קטנים ולהשליכו לשירותים, ובזה מקיים מצות תשביתו. לאחר מכן יאמר את נוסח הביטול, (אפשר עד 11:20).

אפשרות ב- לאכול כשר לפסח כל הסעודות: אע"פ שאסור לאכול מצה בערב פסח, אולם מצה מבושלת כיון שאין יוצאין בה ידי חובה בליל פסח, שהרי ע"י הבישול משתנה טעם המצה מותר לאוכלה בערב פסח. (משנב"ר ס' תעא ס"ק כ' כה"ח ס"ק לד' לה', בא"ח שם הלכה כו) ולענין מצה מטוגנת יש הסוברים שדינה כדין מצה מבושלת הנ"ל. (חיי אדם, הגר"ז, וכן פסק בחזון עובדיה) ויש אוסרים. (הפמ"ג הסתפק בזה, ואור לציון מחמיר כדבריו).

לאור האמור יש עצה לבשל מערב שבת את המצות באופן דלהלן: לאחר שהתבשיל התבשל ביום שישי יכבו את האש ובעודו רותח יניחו בתוך הסיר מצות לפי הצורך, וישאירם כ2 דקות כדי שיקבלו את טעם התבשיל. ויוציאו אותם רק לאחר שהתבשיל הצטנן בכדי שלא תתפורר המצה ותשאר שלימה. וישתמש בהם כלחם משנה. אע"פ שבשאר ימות השנה מנהג הספרדים לברך על המצה 'מזונות' מ"מ בשבת זו יש למצה דין כמו פת גמורה ולכן כאשר המצה נשארת שלימה לאחר הבישול [או אם יש בחתיכה כזית (30 גרם)]. יש לברך עליה המוציא וברכת המזון אף אם אינו אוכל כמות של קביעות סעודה. (חזון עובדיה) את המצות יש לטגן רק בשמן עמוק מבלי ביצה, מכיון שהביצה ממהרת להתבשל ואילו טעם המצה עדיין לא השתנה. (הערת הרב גדעון בן משה)

סעודה שלישית: אפשר לקיים אותה בבשר דגים וירקות או בפירות וכיוצ"ב. מי שרוצה לקיים אותה במצה מבושלת או מצה מטוגנת כנ"ל [או במצה עשירה] אפשר עד שעה 4:45. (ע"פ שו"ע ס' תמד ואחרונים)

וְכָל קָרְבָן מִנְזוֹתָי בְּמִלְזוֹ הַמִּקְלוֹז..

טעם נתינת מלח בקרבנות: בספר 'אוהל יעקב' (לר' יעקב חי זריהן) מבאר מה הלימוד שיש מהמלח בקרבנות, ואלו דבריו: על פי מה ששמעתי מחכם רופא ושמו ד"ר קיליר שהרכבת המלח היא משני מינים, שסגולת כל אחד כשהוא נפרד מחלק השני הוא אדרבה ממחר הכליון לדבק בו, ובהרכבתם יחד הוא סיבת קיומם והעמדתם גם לדבק בהם. וגם זכורני בספרים עוד שהמלח הוא שתי יסודות הפכיות אש ומים, ובעבור הרכבתם שהוא פלא נקרא המלח ברית אלקים יען חבורם פלאי. ע"כ.

וכן זה כותב רבינו בחיי ועל דרך הקבלה יש במלח שני כוחות משתנים זה היפך זה, והם המים והאש, ובכח חמימות האש המיבשו והמגלידו חוזר מלח, ואם כן יש בעצם המלח כח המים והאש שהם כנגד שתי המדות שבהם קיום העולם והם מדת רחמים ומדת הדין. ע"כ. וזה מתאים עם הנ"ל שהדין לבדו מסוכן, וגם חסד לבד שפע הרבה אין בריה יכולה להתקיים, אם לנשמה או לגוף כמובן.

וזהו הרמז במלח על הקרבן להודיעו על השווי במזג הרוחני עם הגשמי בשווי המשקל, שיתן חוקו לגוף וכן לנשמה שבזה לא חוטא ויתקיים הגוף. (אהל יעקב)

וַיִּפֶּשׂ כִּי תִקְרִיב קָרְבָן מִנְזוֹה..

חשיבות קרבן העני: רש"י מעיר מדוע בכל קרבנות נדבה לא נאמר 'נפש' אלא רק במנחה. ומתרץ רש"י: מי דרכו להתנדב מנחה 'עני', אמר הקב"ה מעלה אני עליו כאלו הקריב נפשו. עכ"ד.

בספר 'פנים יפות' כתב בפשיטות שעשרון סולת שמן ולבונה הדרושים למנחה מחירם עולה בהרבה על מחירו של תור או בן יונה אחד. ולפי זה קשה למה לא נאמר 'נפש' גם במתנדב 'קרבן העוף' מטעם זה, שהרי ברור הדבר ואם כן הרי זה שמקריב קרבן עוף הנהו יותר עני מזה שמקריב מנחה.

הסביר החתם סופר מי שמקריב מנחה מוכיח בזה שאין לו אפילו מספר הפרוטות הדרוש לקניית 'בן יונה' ואם הוא רוצה להביא 'מנחת נדבה' מה הוא עושה? הרי הוא נוטל מעט סולת ומעט שמן ממה שאסף בלקט שכחה ופאה ומביא זאת לקרבן. יוצא אם כן שהוא חוסך ממש מפיו מפת לחמו, כדי להביא קרבן לה' ולפיכך מעלה עליו הכתוב שהרי הוא כאילו הקריב נפשו. (תורת משה)

במדרש מובא מעשה באשה אחת, שהביאה קומץ אחד של סולת, והיה הכהן מבזה עליה ואומר ראו מה מקרבת, מה בזה להקריב, מה בזה להקטיר. נראה לכהן בחלום, אל תבזה עליה כאילו נפשה הקריבה. [ומסיים המדרש] והלא דברים קל וחומר, מה מי שאינו מקריב נפש כתיב בו, (ויקרא ב, א) ונפש. מי שמקריב נפש, על אחת כמה וכמה. ע"כ.

בספר 'ידו בכל' (ס' תקצה) שואל מדוע הכהן בתחילה ביזה ואמר 'ראו מה מקרבת, מה בזה להקריב, מה בזה להקטיר', שנראה כאילו הוא מבזה את 'המנחה', והרי זה סוג של קרבן שכתוב בפסוק. ועוד: אם הוא התכוין שאין לו ממה שנשאר מהמנחה כמות מספקת לאכול, גם זה לא מובן שהקב"ה מברך את המועט לאכול ולשבוע והותר, וההוכחה לכך כד הקמח של אליהו וצפחת השמן של אלישע. עוד הערה מעיר בלשון המדרש 'היה מבזה עליה' שלכאורה היה צריך לומר היה מבזה את קרבנה, שהוא מועט.

לכן מבאר הרב שבאמת הכהן לא ביזה את 'המנחה' אלא הוא ביזה את האשה שהביאה את המנחה, שהוא חשב שהיא 'צרת עין' ויש לה יכולת להביא קרבן 'עוף' שהוא גם מנחה של עני, והיא הביאה קומץ סולת (כנראה ממה שאספה מהגורן), וכיון שחשב שהיא צרת עין ממילא גם הברכה לא תשרה בה. והראו לו בחלום שטועה הוא, שבאמת אשה זו היא עניה מאוד, ואין לה אפשרות להביא יותר מזה, והקב"ה מחשיב כאילו הקריבה את נפשה.

אולם שואל הרב כיצד יתכן שבזמן בית המקדש היה קיים שרובם ככולם היו עשירים גדולים, איך לא היו נותנים עיני השגחתם על עניות כזאת. ומיישב הרב שאולי אשה זו היתה מאותם נשים צדקניות שלא היו רוצות לקבל מאחרים מתנות. על דרך שמשיב הרמב"ם ז"ל על הלל והדומים לו בעניות, שהיו בדורם עשירים מופלגים בעושר ואין לא היו מרחמים עליהם, כי יכולת היה בידם אפילו להעשירים, אלא שלא היו רוצים לקבל משום אדם אפי' שוה פרוטה. (ידו בכל)

רמזים: "אדם" האותיות הנעלמות מהמילה "אדם" הם "מתפלל". האותיות הנעלמות מ-"אלף" הם "לפ". וכן האותיות הנעלמות מ-"דלת" הם "לת". ומהאות 'מם' חסר מ'. ביחד 'מתפלל'. לרמוז שאדם על ידי התפילה משלים את החסר שבו. (שמנה לחמו)